

Dichtbij van Gogh

'Vincent is de enige waarvan je geen 1,5 meter afstand hoeft te nemen. Kom dichterbij om zijn werk te bekijken'. Met deze woorden attendeert het Van Gogh Museum me op de portretexpositie 'In the Picture'

Dichtbij van Gogh

Dichtbij Van Gogh komen en tegelijk op afstand van elkaar houden. Het is even wennen. De sfeer in het museum is anders dan gebruikelijk. Geen lange rijen toeristen voor de garderobe. Geen babylon van talen. Het is relatief rustig en gek genoeg mis ik de geanimeerde drukte. Ik vind het altijd indrukwekkend om te zien dat men uit de hele wereld toestroomt om het werk te bewonderen van Vincent van Gogh, een kunstenaar die tijdens zijn korte leven en moeilijke bestaan de sterren van de hemel geschilderd heeft.

Het museum heeft de nodige corona-maatregelen genomen. Handgel dispensers bij de ingang, in de zalen zijn plakaten en pijlen op de grond voor de afstand en richting. Sommige bezoekers, hun gezicht halfbedekt met mondkmaskers, zien er in feite net zo uit als kunstdieven. In de eerste zaal ik zoek ik naarstig naar mijn leesbril want ik zie niet al te scherp. De anders zo krachtige schilderijen van Vincent lijken op mistige Monets. Als ik deze niet kan vinden, blijkt mijn bril al op mijn neus te zitten en door het dragen van mijn mondkapje beslagen te zijn. In de veelheid en variatie van de expositie vallen me twee portretten in het bijzonder op.

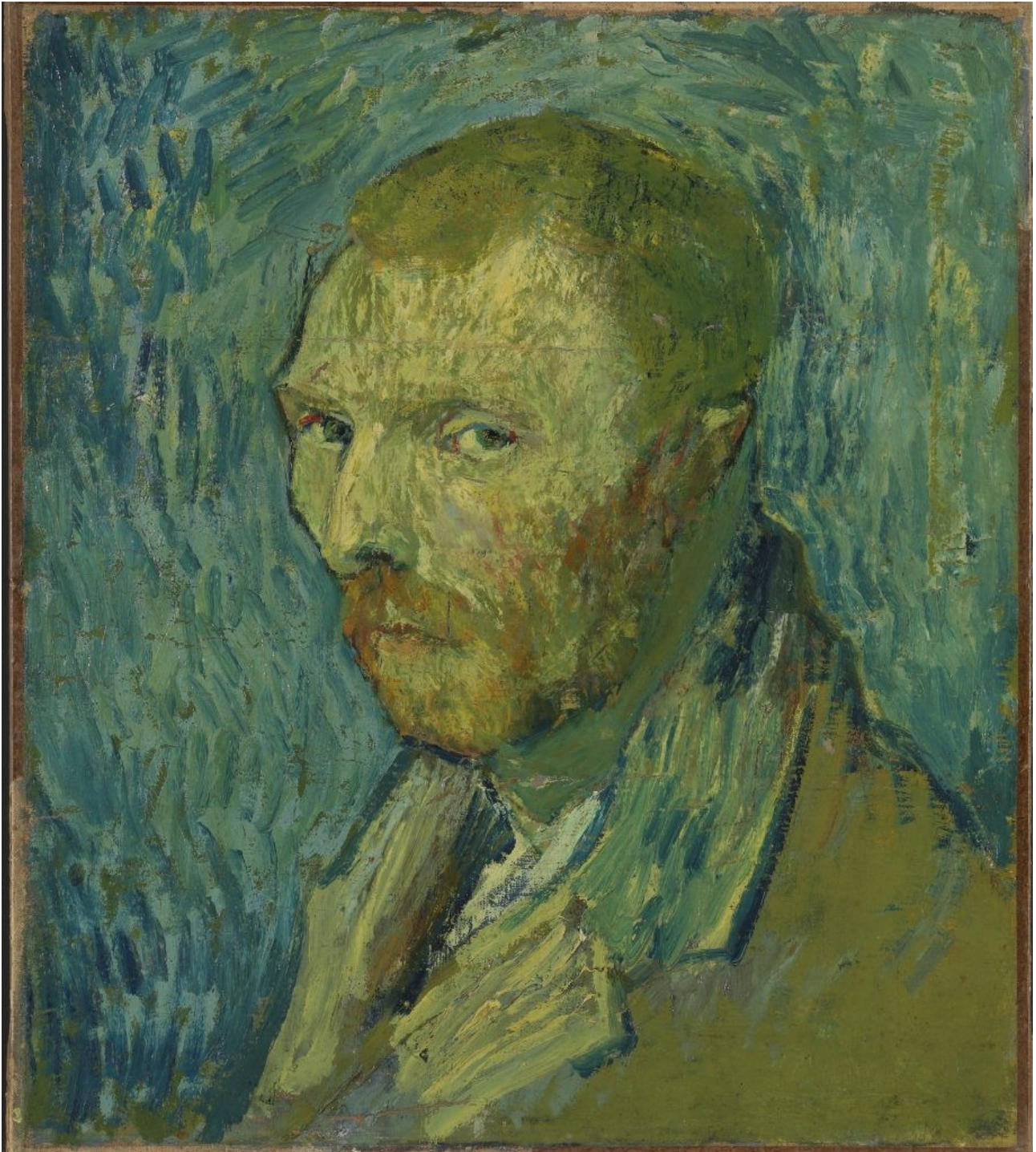
Zelfportret met verbonden oor

Samen met Paul Gauguin woont Vincent een tijdje in het Gele Huis in Arles. Het idee is om zo een kunstenaars- commune te vormen. Zijn samenwerking met Gauguin in Arles eindigt dramatisch als Vincent de eerste van een reeks psychische crises krijgt. Na een ruzie met hem snijdt hij zijn linkeroor af. Niet alleen door het conflict met zijn collega, zijn prestatiedrang en de stress van het harde werken komt hij tot deze daad maar ook door zijn teleurstelling over het huwelijk van zijn broer Theo. Hij voelt nu dat de focus niet meer bij hem ligt.

Het schilderij *Zelfportret met verbonden oor* is geschilderd kort na zijn terugkomst uit het ziekenhuis. Een groot wit verband wijst op zijn staat van zelfmutilatie. Het is mid-winter, vandaar zijn stevige jas en bontmuts. Met zijn groene ogen kijkt hij nadenkend en melancholiek, maar zijn samengetrokken mond straalt wilskracht uit. Op de achtergrond staat hangt een Japanse houtsnede ter inspiratie en op zijn ezel staat een leeg canvas. Dat betekent dat er nieuw werk op komst is: Vincent gaat ondanks alles door.

Kort na dit gebeuren laat hij zich vrijwillig opnemen in een kloosterinrichting Saint-Rémy de Paul waar hij een jaar verblijft. De behandeling bestond uit twee keer per week een koud bad (hydrotherapie). Het is niet duidelijk onder welke noemer de psychische klachten van Vincent precies vallen. Epilepsie was destijds de diagnose. Tegenwoordig denkt men meer aan een bipolaire aandoening vanwege zijn sterk wisselende stemmingen.

Zelfportret na depressie

Op de bovenverdieping van de tentoonstelling van de expositie heerst een rust. Er is niemand behalve een vrouwelijke suppoost. Mijn oog valt op een onbekend zelfportret van Vincent. Het is qua stijl en expressie zo anders dan zijn andere werk dat ik er een foto van wil nemen. "Dat is niet toegestaan mijnheer" hoor ik. De suppoost staat plotseling achter me. Na deze terechtwijzing raken we aan de praat over dit schilderij. "We hebben het te leen van het Nationaal Museum uit Oslo. Het is onlangs na onderzoek vastgesteld dat het om een echte Van Gogh gaat. Het enige portret waarvan bekend is dat Vincent het maakte tijdens een psychose. Het is geschilderd aan het eind van een

zware psychotische periode. Hij voelt zich nog in de war, maar wel in staat om te schilderen. Vindt U ook niet dat hij er depressief uit ziet?” Ik zie dat Van Gogh zichzelf afgebeeld heeft met licht gebogen hoofd in zijn kraag gedoken. Een zijdelingse, schuwe blik kijkt uit het canvas. En de gele, groene, bruine tinten van de huid wekken geen gezonde indruk. Waarschijnlijk maakt hij het portret om te kunnen berusten in zijn situatie en zichzelf te accepteren. Wat hij in de spiegel ziet, is niet iemand die hij niet wil zijn, maar wel is. In die zin zou je het als een therapeutisch werk kunnen beschouwen.

Rust en troost

Tijdens zijn verblijf in de inrichting heeft Vincent een viertal psychoses doorgemaakt. Tussen zijn aanvallen door geniet hij van de rust daar, en dagelijks ritme van het leven doet hem goed. Hij krijgt goed te eten en is niet meer aan de drank. En er zijn ook geen mensen uit de buurt meer die hem plagen als ‘Le Fou Roux’ (rode gek). Er komt meer structuur in zijn leven. Zo kan hij herstellen, en bovendien mag hij schilderen. Zijn broer Theo heeft een extra kamer voor hem geregeld dat hij als atelier mag gebruiken. De periode van een jaar is een productieve tijd voor zijn kunst. Hij werkt eerst binnen de muren en later - vaak onder begeleiding- buiten het instituut. Hij ziet kans om gemiddeld één tekening of schilderij per dag te maken. Op een gegeven moment staan er wel tien schilderijen van cypressen te drogen op de binnenplaats. Het in de open lucht schilderen van de natuur biedt hem troost, hoop en vreugde. Er is een mooie binnentuin waar hij zich artistiek kan uitleven. Mijn favoriet is *Klaprozen met Vlinders* een intiem, poëtisch schilderij op een klein stuk grof linnen. Ook de directe omgeving van de inrichting inspireert hem met onderwerpen als korenvelden, een steengroeve en een olijfboomgaard. Hij schildert graag bomen, daarin ziet en voelt hij expressie en bezieling.

Als ik het museum verlaat voel ik me geïnspireerd door de persoon Vincent. Iemand die zowel een dromer als een doorzetter was en zowel een schoonheidsminnaar als een harde werker. In een van zijn brieven schrijft hij:

“Wat zou het leven zijn als we niet de moed hadden om iets te proberen? Ik weet niets met zekerheid maar de aanblik van de sterren doet me dromen. Als je echt van de natuur houdt dan vind je overal schoonheid.”

Tekst : Edgar Jansen

Literatuur:

Martin Bailey / Starry Night : Van Gogh at the Asylum, 2018

Nienke Bakker e.a. / On the verge of Insanity. Van Gogh and his Illness, 2016

Credits afbeeldingen: The Courtauld Gallery, Nasjonalmuseet Oslo, Van Gogh Museum, Amsterdam (Vincent van Gogh Stichting)

Video : Vincent van Gogh museum https://www.youtube.com/watch?v=RLw8_5nUxQ4

